

Naslov članka/Article:

Zmote in resnice o motivaciji za učenje *Skrivnosti motiviranih učencev*

Misconceptions and Truths about Motivation to Learn
The Secrets of Motivated Pupils

Avtor/Author:

Mag. Nada Nedeljko

DOI:

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Razredni pouk št. 3/2021, letnik 23

ISSN 1408-7820

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo
Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2021

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/razredni-pouk/>

Mag. Nada Nedeljko,
Zavod RS za šolstvo

Zmote in resnice o motivaciji za učenje

Skrivnosti motiviranih učencev

IZVLEČEK: Širitev virusa covid-19 in ukrep zapiranja šol ter pouk na daljavo so pustili sledi pri učencih. Učitelji, ki izvajajo vzgojno-izobraževalno delo na razredni stopnji, sporočajo, da se je učna pozornost, odzivnost, angažiranost učencev v teh časih spremenila, zmanjšala. Taka sporočila opozarjajo na zmanjšanje in/ali odsotnost motivacije za učenje. Ta tema je bila, z namenom osvetlitve vplivov različnih dejavnikov na motivacijo za učenje, vključena v vsebino študijskega srečanja učiteljev razrednega pouka v šolskem letu 2021/22. V prispevku predstavljamo pogosto zmotna prepričanja o motivaciji ter tiste vplive, ki povečajo verjetnost, da se bo učenec odzval z učenjem. Sicer ne obstaja ena sama teorija o (samo)motivaciji za učenje, a v sodobni znanosti vlada soglasje, da je to notranji proces, ki posameznika spodbuja k dejavnosti, ki jo usmerja in vzdržuje. Kako spodbuditi notranji proces in željo, potrebo po učenju, prispevek razkriva med resnicami o motivaciji za učenje oz. kot skrivnosti motiviranih učencev.

Ključne besede: učenje, motivacija, čustva, odnos, poučevanje

Misconceptions and Truths about Motivation to Learn *The Secrets of Motivated Pupils*

Abstract: The spread of the SARS-CoV-2 virus (COVID-19), school closures and the introduction of distance education left their marks on pupils. The teachers that carry out educational work at the primary level have reported that the pupils' learning attention, responsiveness and engagement have changed or diminished. Such information indicates a reduction in and/or absence of motivation to learn. For the purpose of shedding light on the impacts of different factors on motivation to learn, this topic was included in the contents of an academic meeting of class teachers in the 2021/22 school year. The article presents the common misconceptions about motivation and the influences that increase the likelihood that a pupil will react by learning. Though there is no single theory on (self-)motivation to learn, modern science has reached the consensus that it is an internal process, which encourages a person to be active, and which guides and maintains this activity. The article reveals how to stimulate this internal process and the desire/need to learn by disclosing the truth about motivation to learn or the secrets of motivated pupils.

Keywords: learning, motivation, emotions, attitude, teaching

Uvod

V času izjemno resne epidemiološke situacije, širitve virusa covid-19, smo svetovalke področne skupine za razredi pouk Zavoda RS za šolstvo z učitelji ohranjale povezanost, nudile podporo in izmenjavo dobrih praks ter dostopnost do različnih gradiv v različnih spletnih okoljih, pogosto z videokonferenčnimi srečanji. Na teh srečanjih so učitelji izmenjali svoje izkušnje, kaj jim uspeva pri pouku na daljavo in ob vrnitvi v šole ter tudi s katerimi težavami se srečujejo. Med manj spodbudnimi sporočili je bilo spoznanje, da se je odnos učencev do učenja v veliki meri spremenil oz. da učitelji opažajo težave učencev z opravljanjem šolskih obveznosti in posledično z upadom motivacije za učenje. Podobne rezultate razkrivajo tudi odgovori učiteljev, ki so sodelovali v raziskavi Zavoda RS za šolstvo (Rupnik Vec idr., 2020). Taka sporočila učiteljev opozarjajo na nizko stopnjo pripravljenosti in vztrajnosti učencev za učenje ter doseganje (osebnih) ciljev, na občutek nesmiselnosti šolskega dela in učenja, kar se lahko negativno pokaže pri učnih rezultatih in na psihosocialnih odzivih učencev. Pred nami je bil izziv, kako pristopiti k omilitvi tega pojava. Temo o motivaciji za učenje smo vključili v vsebino študijskega srečanja v šolskem letu 2021/22.

Zmote o motivaciji

SSKJ: zmóta -e ž (ô) - 'prepričanje, ki ni v skladu s stvarnostjo

Ob prebiranju virov o motivaciji za učenje lahko ugotovimo, da različni avtorji različno opredeljujejo motivacijo za učenje. Ne obstaja ena sama teorija o motivaciji, s katero bi bilo mogoče razložiti, zakaj učenci so ali niso motivirani za učenje. Obstajajo posamezni uvidi, ki odpirajo vpogled v delovanje kognitivnega in motivacijskega sistema v procesu učenja.

Z namenom osvetliti vplive različnih dejavnikov na motivacijo za učenje smo za namene študijskega srečanja učiteljev razrednega pouka uporabili članek T. Rupnik Vec (2004) z naslovom *Miti o motivaciji in »Prenehajmo že vendar učence motivirati!«*. V članku avtorica izpostavlja, da obstajajo zmotna prepričanja o motivaciji. Uporabili smo trditve, s katerimi avtorica že v uvodu članka bralca nagovarja, da naj razmisli, ali so navedbe resnične ter se do njih opredeli z *drži* oz. *ne drži*. Uporabljene trditve so:

- (1) *Kadar se učenec ne vplete v dejavnosti, ni motiviran.*
- (2) *Učitelj motivira učence.*
- (3) *Grožnja spodbudi učenčevo motivacijo za učenje.*
- (4) *Bolj motiviran učenec se uči bolj kakovostno.*

V nadaljevanju članka avtorica ponuja tudi odgovore, ki jih podkrepi z razlago, kaj se dogaja v učenčevi glavi v učni situaciji ter se opira na Milivojevičev (1999, v Rupnik Vec, 2004) krožni model emocionalne reakcije ali KER – model (model predstavlja ključen vzvod posameznikovega odziva na okolje). Gre za proces, intimen dogodek posameznika, ki vključuje interpretacijo in vrednotenje dražljajske situacije in, ki ga drugi v nas z ničimer ne morejo neposredno povzročiti. Na podlagi tega za vse navedene trditve velja, da ne držijo in so splošno razširjena zmotna prepričanja o motivaciji. Trditve **so zmotne** (prav tam), saj:

- (1) *Tudi kadar učenec ni vpleten v dejavnosti, je motiviran, vendar za nekaj drugega.*
- (2) *Učitelj ne more povzročiti učenčeve motivacije. S svojim ravnanjem lahko vpliva in povečuje verjetnost, da se bo učenec odzval v skladu z njegovo željo (rešil nalogo, se nekaj naučil ...), vendar dejansko vedenje v učni situacij izbere in uravnava učenec sam, čeprav ne vedno premišljeno in povsem zavestno.*
- (3) *Čeprav učenec učitelju navidezno sledi (izpolni učiteljeve zahteve), je to zgolj zato, da se izogne neprijetni posledici. Do snovi, predmeta in učne naloge ne spremeni odnosa.*
- (4) *Če je učenec bolj motiviran se sicer uči več, ni pa nujno, da bolj kakovostno. Kakovost učenja poleg motivacije določajo še drugi dejavniki, npr. učne navade, čustva, učne strategije itd.*

Kaj so torej resnice o motivaciji za učenje?

SSKJ: resníca -e ž (í) - 'se ujema z določenimi dejstvi zmóta -e ž (ô) - 'prepričanje, ki ni v skladu s stvarnostjo

V sodobni znanosti o motivaciji za učenje vlada soglasje, da je to **notranji proces**, ki posameznika, v našem primeru učenca, spodbuja k dejavnosti, ki jo usmerja in vzdržuje (Slavin, 2000, v Rupnik Vec, 2004). Motivacijo je treba razumeti kot medsebojno prepletenost različnih psihičnih procesov. Posameznik na podlagi potreb, izkazanih tudi s čustvenimi odzivi, na podlagi lastnega interesa, želja in prepričanj ter v skladu z osebnimi cilji uravnava ravnanje in odzive na dogajanje, ki ga obkrožajo, čeprav so nekateri vzgibi zunaj njegove zavesti. Učitelj s svojim ravnanjem predstavlja dražljaj/spodbudo, ki ga učenec notranje interpretira in vrednoti.

V šolah je še prepogosto zmotno prepričanje, da »učitelj motivira učence«. To prepričanje lahko pri učitelju

povzroči stisko in občutek lastne neuspešnosti. A hkrati ne sme zanemariti, da z **dobrim poznavanjem in udejanjanjem dejavnikov**, ki spodbudno vplivajo na motivacijo za učenje, učitelj lahko poveča verjetnost, da se bo učenec odzval z aktivnostjo, ki jo bo usmerjal in vzdrževal.

»Učitelji se morajo zavedati, da z načinom komunikacije, izbiro učnih dejavnosti in z načinom poučevanja, posredujejo učencem motivacijska sporočila. Učenci ta nenamerna sporočila razbirajo in z njihovo pomočjo ocenijo, ali je klima naklonjena ali nenaklonjena učenju.«
(Boekaerts, 2013, str. 98).

Skrivnosti motiviranih učencev

B. Carpenter (2021), profesor duševnega zdravja v izobraževanju, Oxford Univerza Brookes, sporoča, da bi bilo naivno pričakovati, da bodo učenci na isti kognitivni in motivacijski ravni kot pred zaprtjem šole zaradi virusa. Preveč se je zgodilo. Potrebna je obravnava vrzeli in travm, treba je poskrbeti za duševno počutje svojih učencev in jim dovoliti, da imajo spet občutek in vizijo prihodnosti. Pri tem izpostavlja, da **je treba poslušati posameznega učenca, kaj čuti, kaj doživlja, kaj zna.**

Napočil je čas za postopen dvig upadle motivacije učencev za učenje, čas za udejanjanje dejavnikov, ki spodbudno vplivajo na to, da se bo učenec odzval z dejavnostjo, jo usmerjal in vzdrževal, čas za poznavanje »skrivnosti motiviranih učencev«.

a) Vpliv čustev

M. Boekaerts (2013) zagovarja, da imajo motivacija in čustva ključno vlogo pri učenju – skupaj zagotavljajo, da učenci usvojijo znanje in veščine na zanje smiseln način. Čustva učencu sporočajo potrebo po dejavnosti.

Pozitivna čustva, ki so na sliki obarvana zeleno in rumeno, kažejo zadovoljitev učenčevih psiholoških potreb, npr. po kompetentnosti oz. občutku »zmorem«, po avtonomnosti in socialni pripadnosti, učenca napolnijo z občutkom znanosti in zavzetosti za šolsko nalogo, namige v učni dejavnosti in učnem okolju. S pozitivnimi čustvi opremljen učenec lažje ustvari notranje okolje za učenje, za samouravnavanje in evalvacijo.

Učence **negativna čustva** (zapisana v spodnji polovici Slike 1) odvrnejo od učenja. Izmed negativnih čustev, ki so povezana z učenjem, se lahko pojavi tudi tesnoba, sram, dolgčas, obup, razočaranje. Negativna čustva so znak, da pri učencu niso zadovoljene psihološke potrebe po kompetentnosti, avtonomiji in socialni povezanosti.

1 radost / védenje / moč / svoboda / ljubezen / cenjenje
2 strast
3 navdušenje / vnema / sreča
4 pozitivno pričakovanje / prepričanje / vera
5 optimizem
6 upanje
7 zadovoljstvo
8 dolgočasje
9 pesimizem
10 prizadetost / razdraženost / nepotrpežljivost
11 premaganost
12 razočaranje
13 dvom
14 skrb
15 kritika
16 malodušje
17 jeza
18 maščevanje
19 sovraštvo / bes
20 ljubosumje / zavist
21 negotovost / krivda / nevrednost
22 strah / žalost / depresija / obup / nemoč

Slika 1: Čustva imajo ključno vlogo pri učenju.

Učitelj lahko na odpravo negativnih čustev vpliva z usmerjanjem učencev v dejavnosti:

- učenje z opazovanjem – opazovati sošolca pri premagovanju ovir, pri rabi strategij učenja ipd. (učencu raje omogočiti opazovanje realističnega modela kot pa brezhibne izvedbe),
- učni izzivi, ki so problemsko dovolj odprti in kjer lahko posamezni učenec svobodno izkaže svoje razmišljanje, ustvarjalnost glede na svoje trenutne zmožnosti in sposobnosti (ustrezno tako za učence z učnimi težavami in za tiste, ki zmorejo nekaj več),
- s prilagoditvami/prilagojenimi dejavnostmi za posameznika, kjer se bo učenec čutil samostojnega in kompetentnega (tudi jaz zmorem).

b) Ustrezna izbira nalog in zanimivih učnih situacij

Didaktične dejavnosti (učni scenariji/situacije), ki so zanimive in zabavne in kjer se učenci čutijo dovolj kompetentni za njihovo izpolnitev, same po sebi pritegnejo učence (Raffini, 2013). Učitelj z ustrezno izbiro nalog, ki so za učenca ravno prav zahtevne, a hkrati zabavne in privlačne, pri učencu sprožajo

ponos, radost, občutek, da mu gre dobro. Še posebej so zanimive učne situacije, ki so avtentične in iz vsakdanjega življenja (tudi sam pouk naj poteka na tak način – naravno učenje), ki spodbujajo radovednost, željo po spoznavanju ali zanimanje za določeno področje, težnjo po uresničevanju svojih potencialov, ustvarjanju in obvladovanju nekega področja znanja in spretnosti (Marentič Požarnik, 2018). Občutek izzvanosti in smiselnosti pri šolskih nalogah pri učencih krepi vztrajnost in predanost. Zavzetost za učenje pa lahko poveča tudi:

- ✓ **občutek »zmorem«:** Motivacija se izboljša, ko se učenci počutijo zmožne narediti tisto, kar se od njih pričakuje (*učenci so prepričani, da so kos izzivom*).
- ✓ **uskklajenost med dejanji in dosežki:** Učenci so bolj motivirani za učenje, ko zaznajo dosledno usklajenost med določenimi dejanji in dosežki (*učenci svoje dosežke/rezultate pripišejo ustrezni in učinkoviti uporabi strategij, npr. ponovno branje, podčrtovanje, izpiski ...*).
- ✓ **jasen namen učenja:** Učenci so bolj motivirani za učenje (vztrajnost), ko predmet cenijo in ko jim je jasen namen učenja (*namen učenja naj ne bo zgolj dobra ocena, temveč postati mojster na posameznem področju, pomen truda in ne zgolj rezultata*).
- ✓ **spodbujena udeležba učencev:** učenci učiteljev, ki spodbujajo udeležnost učencev (*učenci načrtujejo svoje izdelke, prejmejo/podajo povratno informacijo v podporo v procesu nadzora učenja in evalvacije*), so bolj angažirani za izražanje lastnih idej.

c) **V razredu lahko dobro delamo, se učimo, ko se dobro počutimo**

Za razmišljanje, kako povečati verjetnost, da bomo pri učencih spodbudili učenje, učenčev angažiranost za učenje, so zagotovo rezultati raziskave J. Hattija (2009). Raziskal je vplive različnih dejavnikov na učne dosežke. Visoko na lestvici je vpliv **odnosa** učitelj učenec – *Ali se zna učitelj vživeti v učence?*

Učitelj, ki pozna svoje učence, se zanima za njihove potrebe in pričakovanja, veselja in stiske, želje, vrednote, poveča verjetnost, da se bo učenec odzval z učenjem. Kakovost odnosov med učiteljem in učenci predstavlja temeljni kamen za vse druge vidike vodenja pouka. G. Vogrinčič Čačinovič (2008) izpostavlja, da učenec potrebuje spoštovanje, pa tudi skrb odraslega za njegov blagor in živo zanimanje zanj, da učitelj ve, kdo je, kaj zmore in kaj želi učenec. Skrb, spoštovanje in odnos do učencev je možno prepoznati pri učitelju, pri katerem so učenci usmerjeni k učenju, kjer uspeh predstavlja

učno napredovanje, kjer se učenci vrednotijo na osnovi lastnega učnega napredka, kjer so napake del učnega procesa, kjer se verjame, da se sposobnosti s prizadevanjem lahko izboljšajo, kjer NIMAJO prednosti zunanje nagrade. M. Juriševič (1999, 2006) opozarja, da je nagrajevanje učencev v prvih šolskih letih iz razvojnih razlogov lahko celo etično sporno, saj lahko pomeni obliko čustvene manipulacije odraslega z otrokom v smislu, da spodbuja brezpogojno poslušnost in ne učne kompetence. Zunanje nagrade škodljivo vplivajo na ustvarjalnost in vložen trud (Boekaerts, 2013).

Učenčev odnos do učenja in učitelja je lažji in boljši, če učenec razume sistem učenja in vlogo motivacije pri učenju ter kako jo lahko sam spodbuja. Spoznanja o sebi na nekem področju (npr. pri učenju jezika) M. Boekaerts (2013) imenuje motivacijska prepričanja ali »metamotivacija«. Nanaša se na znanje in mnenje, ki ga ima učenec o načinu delovanja svojega motivacijskega sistema pri različnih predmetih, npr. občutek samoučinkovitosti. Pri tem lahko učitelj pomaga učencu s pomočjo vprašanj, ki postopoma vodijo do samospraševanja učenca: Kako močno si želim doseči cilj? Koliko sem pripravljen vložiti v doseganje cilja? Kje na poti do cilja sem? Kaj me ovira? ipd.

Sklep

Poučevanje je poklic, ki temelji na odnosih in ne zgolj na kulturi rezultatov (Carpenter, 2021). To spoznanje je bilo pomembno v času pouka na daljavo, pomembno je tudi sedaj, ko se je pouk vrnil v šole. Zaradi t. i. izgub v času pouka na daljavo, kot so učne rutine in struktura pouka, prijateljstva in interakcije (vrstniška pravila), priložnosti, omejujoča svoboda, in ki jih je doživel marsikateri učenec, je napočil čas, da se v šole vrne human pristop, ki sloni na dobrem počutju posameznika in na zagotavljanju pozitivnega razvoja slehernega učenca (prav tam). Za večino učencev pri obiskovanju šole ni edini cilj kopičenje znanja, ampak tudi občutek lastne vrednosti, dobro počutje, dobri odnosi, druženje s sošolci, razvijanje svojih interesov in potencialov (ob pestri ponudbi učnih dejavnosti). To so pomembni motivacijski dejavniki, ki spodbudijo notranji proces in željo, potrebo po učni dejavnosti, ki jo učenec usmerja in vzdržuje.

V času študijskega srečanja z učitelji razrednega pouka je v obliki *PRIPOROČIL* nastal nabor dejavnikov, ki povečajo verjetnost, da se bo učenec odzval z dejavnostjo, jo usmerjal in vzdrževal. Priporočila so kot popotnica za dobro poučevalno prakso v šolskem letu 2021/2022.

Preglednica 1: PRIPOROČILA - Dejavniki, ki povečajo verjetnost, da se bo učenec odzval z aktivnostjo, jo usmerjal in vzdrževal

PRIPOROČILA - Kako povečati verjetnost, da se bo učenec odzval z učenjem?

- ✓ vzpostaviti pozitivno razredno klimo in spoštljiv odnos, poskrbeti za dobro počutje vseh
- ✓ prepoznati izražena čustva ter razloge zanje; ponuditi didaktične dejavnosti, ki pri učencih sprožajo pozitivna čustva
- ✓ približati se posamezniku, njegovim potrebam, željam, interesu, osebnemu cilju, kompetentnosti - »občutek zmorem«
- ✓ vključevati učence v načrtovanje učenja (poznati namen učenja), v proces učenja (uspešnost približevanja zastavljenemu cilju) in vrednotenja (razumeti kriterije uspešnosti)
- ✓ poznati raznolike učne dejavnosti (raznovrstne, avtentične, ravno prav zahtevne, različne po obsegu, pestre metode in oblike dela, učne dejavnosti na prostem ...)
- ✓ omogočiti izkazovanje znanja na različne načine, zbirati raznovrstne dokaze o uspešnosti učenja, učiti se iz napak (so dovoljene) in jih odpravljati (ustrezna povratna informacija)
- ✓ omogočiti učenje s pomočjo gibanja in preko iger, učenje s konkretnim materialom

Viri in literatura

Boekaerts, M. (2013). Motivacija in čustva imajo ključno vlogo pri učenju. *O naravi učenja; uporaba raziskav za navdih prakse* (str. 83–98). Zavod RS za šolstvo.

Carpenter, B. (2021). *A Recovery Curriculum: Loss and Life for our children and schools pos pandemic*. Pridobljeno s <https://www.evidenceforlearning.net/recoverycurriculum/>.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2008). *Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor*. Zavod RS za šolstvo.

Gradivo študijskega srečanja za učitelje razrednega pouka (avgust 2021). Pridobljeno s <https://skupnost.sio.si/course/view.php?id=9374>.

Hattie, J. C. (2009). *Visible Learning*. Pridobljeno s https://apprendre.auf.org/wp-content/opera/13-BF-References-et-biblio-RPT-2014/Visible%20Learning_A%20synthesis%20or%20over%20800%20Meta-analyses%20Relating%20to%20Achievement_Hattie%20J%202009%20...pdf.

Juriševič, M. (1999). *Spodbujamo razvoj zdrave otrokove samopodobe v začetku šolanja. Priročnik za učitelje prvega triletja osnovne šole*. Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani in Tempus respect.

Juriševič, M. (2006). *Učna motivacija in razlike med učenci*. Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.

Marentič Požarnik, B. (2018). *Psihologija učenja in pouka: od poučevanja k učenju*. DZS.

Raffini, J. P. (2003). *150 vaj za povečanje notranje motivacije pri učencih*. Ljubljana: Educy.

Rupnik Vec, T. (2004). Miti o motivaciji in »prenehajmo že vendar učence motivirati!« *Vzgoja in izobraževanje*, 35 (4), str. 13–18.

Rupnik Vec, T. idr. (2020). *Analiza izobraževanja na daljavo v času prvega vala epidemije covid-19 v Sloveniji*. Zavod RS za šolstvo.

Slovar slovenskega knjižnega jezika ((21. 9. 2021). Pridobljeno s: <https://fran.si/iskanje>.

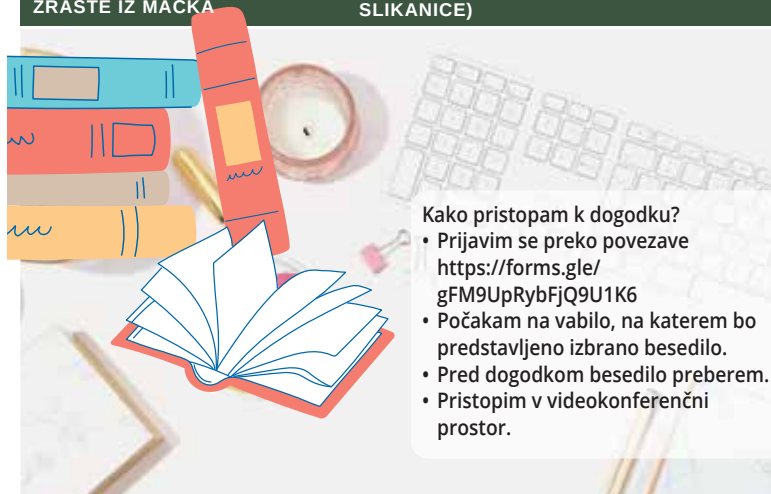
SODELOBR@LNICA RAZREDNI POUK

Spletni bralni dogodki skupnega branja

18. 10. 2021
NATAŠA KONC
LORENZUTTI:
KAKŠNO DREVO
ZRASTE IZ MAČKA

15. 11. 2021
IGOR PLOHL:
BREZZOBI TIGER
(IZVAJALEC BO AVTOR
SLIKANICE)

10. 1. 2022
SAŠA VEGRI: JURE
KVAK KVAK

Kako pristopam k dogodku?

- Prijavim se preko povezave <https://forms.gle/gFM9UpRybFjQ9U1K6>
- Počakam na vabilo, na katerem bo predstavljeno izbrano besedilo.
- Pred dogodkom besedilo preberem.
- Pristopim v videokonferenčni prostor.

OD FEBRAURJA NAPREJ PA ŠE:
ANDREJ E. SKUBIC: BABI NIMA VEČ TELEFONA: ANDREJ E. SKUBIC
POEZIJA BINE ŠTAMPE ŽMAVC
SODOBNA PRAVLJICA

Več informacij bo sproti objavljenih v
Sodelov@lnici Razredni pouk.